

POSUDEK OPONENTA NA BAKALÁŘSKOU PRÁCI BARBORY ŠINDELÁŘOVÉ: “KONCEPT RITUÁLNÍ ČISTOTY A KONCEPT KEGARE V DOBĚ OSVÍCENSTVÍ V ZÁPADNÍ LITERATUŘE”, KRe FF Univerzity Pardubice, květen 2017

Tématem práce je problematika chápání japonského konceptu *kegare*, obvykle interpretovaného jako rituální čistota. Práce je standardně členěna, autorka začíná úvodem a následují čtyři kapitoly, věnované postupně kontextu studia japonských náboženství, různým teoretickým pojetím rituální čistoty, teologickému pojetí téhož v židovství a křesťanství, v poslední kapitole pak chápání *kegare* autory zhruba odpovídající době osvícenství. Následuje závěr a přehled použitých zdrojů.

Přínos předkládaného textu je především ve snaze ukázat na problematičnost dosavadního výkladu *kegare*. Tyto interpretace explicitně či implicitně předpokládají náboženské založení japonských rituálů a jiných praktik, které se týkají čistoty a nečistoty. Nutno podotknout, že dílčí poukazy na neadekvátnost spojování japonského *kegare* s křesťanským očištěním od hříchu se objevují v literatuře již dříve (u nás např. Boháčková, L. a Winkelhoferová, V.: *Vějíř a meč. Kapitoly z dějin japonské kultury*, Panorama, Praha 1987, s. 100-101). Ovšem většina badatelů (včetně zmíněných českých autorek) nadále pracuje s koncepty posvátna, božství, a dalších z původně teologického výkladu světa. B. Šindelářová se oproti tomu snaží o kritickou analýzu celého rámce debat, ve kterých jsou pojmy jako posvátné vůbec smysluplné.

Vrací se až do doby zhruba odpovídající periodě osvícenství, ve které došlo ke shrnutí předchozích děl křesťanských misionářů o Japonsku a zároveň noví autoři přispívají k seznamování Evropanů s touto vzdálenou kulturou, obvykle na základě zkušeností ze svých cest. Zde nutno vyzdvihnout autorčinu práci s originálními texty E. Kaempfera, B. Picarta, Ch. P. Thunberga a R. Hildretha. Ukazuje se, že tito učenci a cestovatelé samozřejmě přijímali nejen jednotlivé teologické kategorie, ale především celé struktury křesťanské interpretace odlišných kultur. Tak se japonské tradice staly projevem degenerace původně čistého monoteismu, a v tomto smyslu jakýmsi pokřiveným obrazem křesťanství.

Praktiky očišťování a pojetí *kegare* se pak nutně Evropanům jevily jako projevy pohanského *shintó*, spojené s uctíváním model. Jakkoliv pozdější humanitní vědy přešly k použití kategorií méně odsuzujících (namísto model se mluví o božstvech, nebo rovnou používáme pojem *kami*), obsah pojmů je pouze zamlžen. Těžko říci, jaký přesně jiný význam by měly mimo své původní teologické struktury a celý rámec křesťanského myšlení. B. Šindelářová se to snaží ukázat na trvajícím vlivu křesťanského pojetí rituální čistoty, které v jistém smyslu navázalo na pojetí židovské, ale také jej výrazně posunulo (kapitola 3).

Nutno zmínit, že autorka se opírá o relevantní zahraniční i české badatele (T. Fitzgerald, S. N. Bálagangádhara, H. Earhart, N. Kazuhiko, a další), přičemž pochopitelně vycházela také z disertační práce svého školitele o konceptualizaci *shintó*.

Problémy a nedostatky textu:

Domnívám se, že předkládanou práci nedobře ovlivnilo zmatení cílů textu, nebo alespoň nejasnost v pořadí jejich důležitosti. Na jedné straně se jako jádro práce oprávněně jeví kapitola o pojetí *kegare* u evropských autorů doby osvícenství, čemuž odpovídá formulace hlavní otázky a odpověď na ni: Tito autoři jednoznačně zvažovali japonské tradice stále v jasně vymezeném biblickém rámci a jejich interpretace jej nijak nepřekonávají. Na druhé straně se však B. Šindelářová pokouší o kritiku podstatně pozdějších autorů, aniž může vzhledem k formátu bakalářské práce skutečně ukázat

propojení mezi osvícenskými autory a mysliteli pozdějšími (např. stručně pojednává pojetí S. Freuda a É. Durkheima, či kritizuje myšlenky M. Douglasové). To je projekt rozsáhlý a náročný i jen pro analýzu prací jednoho ze zmíněných badatelů.

Mám několik námitek ke konkrétní argumentaci: 1) Autorka opakovaně zmiňuje, že univerzální „koncept náboženství není postaven na teorii“, nebo že „chybí teorie náboženství“. To je velice nešťastná formulace, kterou shrnuje část argumentace Bálagangádhary a De Roovera (s. 10, 13). Především by bylo nutné důkladněji rozvést, jak tito badatelé poukazují na trvajících, ale často neuvědomovaný vliv celého rámce teologického myšlení, ve kterém hraje významnou úlohu sebe-konceptualizace křesťanství jakožto (pravého) náboženství. V důsledku toho se pozdější religionistické a další teoretické myšlení stále zabývá otázkami smysluplnými pouze v původním teologickém rámci. A když se B. Šindelářová kloní k této kritice, je zvláštní, že nezmiňuje existenci Bálagangádharovy teorie náboženství. 2) Odstavec ohledně teorií, hypotéz a jejich testování na s. 10 obsahuje velice problematická tvrzení, aniž by byl nějak pro danou práci nutný: Především není možné říci, že „teorie je chybná, pokud v praxi nefunguje, to znamená, že vykazuje anomálie“ (s. 10). Z dějin vědy a teorie vědy je dost jasné, že prakticky žádná teorie není bez anomálií, přesto se teorie úspěšně aplikují na vysvětlování jevů ve světě. Dále je chybnou formulace „bez teorie je vědění o určitém jevu pouze hypotéza“ (tamtéž). Zde je to na delší debatu k obhajobě, protože nejprve je třeba ujasnit, co míní autorka „vědění bez teorie“ a pak diskutovat dosud vlivné přesvědčení, že je nějaký zásadní rozdíl mezi hypotézou a teorií (viz práce K. Poppera). A rozhodně nelze bez důkladného vysvětlení jednou větou říci, že bez teorie jsou definice prázdné (tamtéž).

3) Pasáž o vlivu teologických konceptů v našem jazyce odborném i každodenním je směsí opodstatněných tvrzení s problematickými výroky. Nelze bez důkladného objasnění jen tak prohlásit, že „pro ty, kdo nesdílejí náš náboženský jazyk, jsou tyto popisy chaotické, nesmyslné.“ (s. 14) A není vůbec jasné, jaké nesrovnalosti a „dilemata“ má B. Šindelářová na mysli, či jaké poznání nás vede k tomu, že „svět není takový, jak jsme ho popsali“ (tamtéž). 4) Autorka neukázala, jak přesně souvisí Freudovo pojetí tabu s rituální čistotou a nečistotou. Podobně pasáže o Durkheimově pojetí, nebo o myšlenkách M. Douglasové (s. 16-21). Souvisí to s klíčovým problémem práce popsaným výše. 5) Není jasné, jaké je autorčino vlastní zhodnocení Fitzgeraldových úvah o bezpečí v souvislosti s rituální čistotou. 6) Je pochopitelné, proč při studiu evropského přístupu k japonským tradicím nutno jít až k biblickým zdrojům pojetí čistoty, jak autorka učinila v krátké kapitole třetí. Ale poznatky v něm shrnuté nejsou dále v práci jasně propojeny s autory osvícenského období. 7) Historickou chybou je zařazení autora Hildretha do doby osvícenství (autorka sama uvádí, že se narodil až po roce 1800). Je zřejmé, že na příkladu díla tohoto autora chtěla ukázat pokračování v úvahách předchozí doby, ale to mělo být explicitně řečeno.

Po jazykové stránce je text celkově solidní, místy se však objevují neobratnosti („je koncept kegere tak, jak je popsán v západní literatuře, na teologii neutrální vědecký koncept...?, s. 11); někdy ve snaze stručně shrnout složitější téma zcestná zjednodušení („Rituální zákony obsažené v Leviticu se staly základem teologie.“, s. 33). Narazil jsem pouze na několik gramatických chyb. Po formální stránce text celkově odpovídá nárokům na poznámkový aparát a další náležitosti bakalářské práce, ale v obsahu by bylo třeba stejným písmem psát názvy úvodu, kapitol a závěru. Od první strany závěru chybí v textu stránkování dole, i když v obsahu je správně. Není jasné, podle čeho jsou jednotlivé tituly bibliografie rozděleny do primární a sekundární literatury.

Práci hodnotím celkově jako přínosný, místy však problematický text, poznamenaný především snahou řešit několik náročných otázek najednou. Doporučuji text k obhajobě.

Pokud autorka úspěšně odpoví na vznesené námitky, uvede nesrovnalosti na pravou míru a uzná zřejmé nedostatky textu, navrhuji hodnocení známkou velmi dobře mínus.

V Liberci 21. května 2017,

doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.